IMPORTANŢA ECONOMICĂ A TURISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Danaia BEŢIVU[1], cercetător ştiinţific, INCE
Olga COLESNIC[2], economist, Universitatea din Patras, Grecia

Turismul este un sector cheie pentru multe economii naţionale. Republica Moldova, fiind un stat membru al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste şi fiind caracterizată de o economie centralizat-planificată, în 1991 îşi proclamă independenţa şi este nevoită să se adapteze la economia de piaţă. Odată cu proclamarea independenţei şi căderii blocului sovietic, Moldova se vede în faţa unor evenimente care deschid noi oportunităţi politice, economice şi sociale. Majoritatea activităţilor umane, inclusiv turismul, iau o altă întorsătură şi capătă o altă importanţă atât pentru economia naţională, cât şi pentru întreaga societate. Articolul dat are drept scop prezentarea turismului moldovenesc şi a importanţei acestuia pentru economia naţională.

Cuvinte cheie: *turism, importanţă economică, Republica Moldova, încasări din turism, circulaţie turistică.*

The tourism is a key sector for many national economies. Moldova, as a member of the Union of Soviet Socialist Republics, was characterized by a centrally-planned economy. In 1991, Moldova proclaims independence and is forced to adapt to a market economy. With the independence and the fall of the Soviet bloc, Moldova deal with events that open new political, economic and social opportunities. The most human activities, tourism without exception, take another turn and get another importance for the national economy and for whole society. This article aims to present the Moldovan tourism and its importance to the national economy.

Key words: *tourism, economic importance, Republic of Moldova, tourism receipts, tourism circulation.*

JEL Classification: L83; L89; O10; M29; O52.

Introducere. În ultimele decenii, în ţările dezvoltate şi nu numai, s-a asistat la schimbarea marjei de participare a diverselor sectoare economice la produsul naţional brut şi la o expansiune a serviciilor în majoritatea ţărilor lumii occidentale. Contribuind, în medie, cu aproximativ 60% la valoarea nou-creată în activităţile economice pe plan mondial [3, p. 81], serviciile au produs o revoluţie în economia mondială.

Dezvoltarea turismului internaţional s-a produs într-un ritm deosebit de înalt, depăşind ritmul de creştere al altor servicii de consum atât ca număr de consumatori (în 1950, sosiri turişti = 25,3 mil. şi 1035 mil, în 2012 [1]), cât şi ca volum al cheltuielilor de consum (încasări din turism), după 1950, Figura 1.

Republica Moldova apare ca un stat independent pe harta lumii din 1991, după căderea Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice şi a cortinei de fier, într-o lume postindustrială, caracterizată de emergenţa sectorului terţiar la care era nevoită să se adapteze.

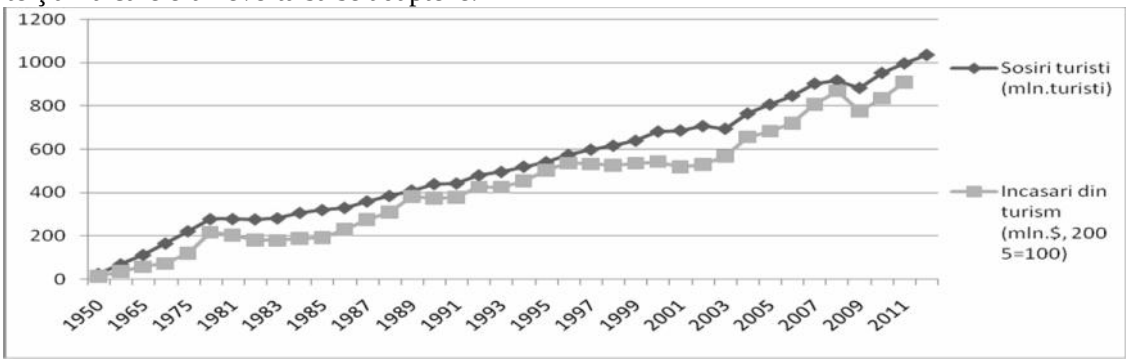

Fig. 1. Evoluţia numărului de sosiri turistice şi a încasărilor din turism la nivel mondial
Sursa: Realizată de autori, în baza [1].

[1] ***© Danaia BEŢIVU, danaverdes@yahoo.com***
[2] ***© Olga COLESNIC, ocolesnic@yahoo.com***

Sectorul turistic al Republicii Moldova, altă dată fiind puternic controlat şi organizat de stat, după proclamarea independenţei, s-a pomenit în condiţiile unei economii de tranziţie.

Evoluţia organizării şi a coordonării turismului. Republica Moldova, ca ţară membră a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste până în 1991, a avut economia naţională centralizat-planificată. Turismul, ca toate activităţile economice, era controlat de stat. Coordonarea şi organizarea turismului internaţional sovietic era în responsabilitatea agenţiei touroperatoare unice „Inturism", care deţinea 80 de oficii în URSS şi 32, în străinătate, de regulă, în ţările socialiste aliate, de unde proveneau fluxurile de turişti. Fluxurile de turişti sovietici care plecau în străinătate erau foarte mici, constituind doar 0,4 % din populaţie, pe parcursul anilor 1960-1970. Turismul intern, în principiu, era asigurat de turiştii rezidenţi participanţi la turismul social cu destinaţiile de litoral sau în staţiunile balneare.

De la proclamarea independenţei Republicii Moldova în august 1991, sectorul turistic a fost tolerat de către autorităţi, rolul de observator al fenomenului turistic şi atribuţiile de coordonare a sectorului turistic aparţin Departamentului de stat pentru turism al RSS Moldova în perioada 1990-1992 şi Ministerului Tineretului, Sportului şi Turismului în perioada 1992-1994.

Pe parcursul următorilor ani, infrastructura turistică avea să intre în declin, restabilindu-şi numărul de înnoptări abia după 1998. Instabilitatea politică a unui stat care-şi croia drumul către suveranitate şi independenţă, conflictul armat din Transnistria şi, în special, instalarea frontierelor între statele ex-sovietice, emiţătoare de turişti pentru Republica Moldova au fost factori care au împiedicat sosirile turiştilor străini (din anul 1992 până în 1994, numărul turiştilor din Ucraina a scăzut de la 119111 la 3876). Astfel, circulaţia turistică a intrat în declin.

Activitatea de turism în Moldova este licenţiată începând cu anul 1993. Sistemul de licenţiere este aplicat intermediarilor pe piaţa turistică: agenţiilor de turism şi touroperatorilor. Datorită fluxurilor masive de călători în primii ani de independenţă (în perioada de până la anul 2000) pe piaţă erau prezente peste o mie de agenţii de turism. Numărul acestora era fluctuant şi multe agenţii erau bănuite de export de forţă de muncă în străinătate.

În perioada 1995-1999, statul a abandonat gestionarea sectorului turistic. Una dintre direcţiile Ministerului Economiei colecta datele despre evoluţia turismului din Republica Moldova, fapt care a favorizat elaborarea unei strategii de dezvoltare a sectorului până în anul 2005, numită Conceptul de dezvoltare a turismului (1998-2005).

Ca rezultat al necesităţilor de coordonare a sectorului turistic de către Guvern, aplicare a standardelor de calitate în domeniu şi dezvoltarea turismului intern şi receptor, în anul 2000 a fost creată Autoritatea Naţională de turism şi a fost adoptată prima lege a turismului (nr. 798-XIV din 11.02.2000). Din 2000, începe etapa de consolidare a sectorului turistic naţional prin crearea Autorităţii naţionale de turism. Numărul agenţilor economici s-a stabilizat, ajungând la 200 de agenţi licenţiaţi în turism, iar odată cu introducerea contractului unic şi a voucher-ului turistic, relaţia dintre agenţii economici şi turişti s-a reglementat, făcând posibilă monitorizarea fluxurilor turistice. În anul 2001, se constituie Fondul special pentru promovarea şi dezvoltarea turismului, care elaborează site-ul şi sloganul turistic al Republicii Moldova şi care marchează primele trasee turistice.

În perioada 2001-2005, gestiunea sectorului turistic trece în responsabilitatea Departamentului Dezvoltarea Turismului, care elaborează Strategia dezvoltării durabile a turismului (2003-2015) şi Programele naţionale: „Satul moldovenesc" şi „Drumul vinului" (2004). Tot în această perioadă se realizează un proiect de îmbunătăţire a statisticii naţionale de turism.

Monitorizarea infrastructurii de cazare turistică începe după anul 2003, atunci când este înfiinţat sistemul naţional de clasificare, care permite desfăşurarea activităţii de turism în 12 tipuri ale structurilor de primire turistică.

În perioada 2005-2009, sectorul turistic al Republicii Moldova trece în gestiunea Ministerului Culturii şi Turismului, atunci când are loc redactarea noii legi a turismului (352 – XVI din 24.11.2006), planul de dezvoltare instituţională şi elaborarea traseelor turistice reprezentative etc.

În 2009, a fost creată Agenţia Turismului a Republicii Moldova, cu misiunea de restabilire a capacităţilor administrative ale Departamentului Dezvoltarea Turismului, de reactualizare a Strategiei turismului şi de actualizare a legislaţiei turistice, agenţie care gestionează şi la momentul actual.

Situaţia actuală. În prezent, sectorul turistic al Republicii Moldova se adaptează, cu paşi mici, tendinţelor pieţei în materie de turism, dar nedebarasându-se încă de ordinea sovietică.

De cele mai multe ori, resursele turistice existente atât cele naturale, cât şi cele antropice nu sunt valorificate. În cazul existenţei unor amenajări pentru valorificarea turistică a potenţialului existent, este necesar să menţionăm faptul că acestea sunt învechite şi nu corespund cerinţelor turistului modern.

Infrastructura de cazare a ţării este constituită din 264 de structuri de primire turistică. Din totalul structurilor de primire turistică, 119 unităţi sunt hoteluri şi moteluri. În ultimii 10 ani, Republica Moldova a înregistrat o dezvoltare a pensiunilor şi a agropensiunilor, cu o creştere a numărului de unităţi de aproximativ 4 ori faţă de anul 2004. Cu toate acestea, structurile de primire turistică de moştenire sovietică, precum sunt structurile de primire turistică cu camere comune şi/sau camere cu priciuri şi cele cu funcţiuni de tratament balnear, n-au dispărut, reprezentând aproximativ 10% din capacitatea de cazare a ţării, iar ultimele s-au bucurat de succes, fiind în preferinţele turiştilor interni (utilizarea netă este de 68%, în anul 2013) [4]. Un loc important pe piaţa turistică naţională îl ocupă taberele de copii, cu o capacitate de cazare de 80% din totalul ţării şi cu un grad de ocupare de aproximativ 50%.

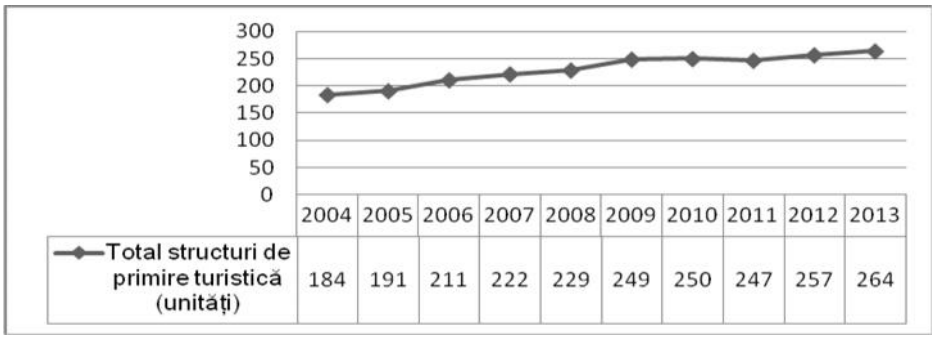

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Total structuri de primire turistică (unităţi)	184	191	211	222	229	249	250	247	257	264

Fig. 2. Evoluţia sectorului hotelier al Republicii Moldova în perioada 2004-2013

Sursa: Realizată de autori, în baza datelor [4].

Capacitatea de cazare turistică a Republicii Moldova este neuniform distribuită, cea mai mare parte, circa 75%, fiind concentrată în municipiul Chişinău şi în zona centrală, pe axa Chişinău – Orhei, ceea ce vorbeşte despre o concentrare a activităţilor turistice în centrul ţării.

De la proclamarea Republicii Moldova ca stat suveran, atractivitatea turistică a ţării, exprimată prin circulaţia turistică, a fost constituită, în mare parte, din sosirile turiştilor străini, originari, în special, din ţările CSI: în anul 1992, din totalul de 341069 de turişti participanţi la turismul organizat, 292220 erau turişti străini, iar dintre aceştia, 280981 (96% din totalul sosirilor de turişti străini) erau turişti originari din ţările CSI. În anul 2013, ponderea turiştilor din ţările CSI sosiţi în Republica Moldova prin intermediul titularilor de licenţe de turism reprezenta 28% din totalul turiştilor străini sosiţi în ţară. Cei mai mulţi turişti sosiţi în Republica Moldova, în prezent, sunt originari din România, chiar dacă în perioada 1993-2013, numărul lor a avut o tendinţă de scădere (1993 – 7615 turişti români; 2013 – 2307 turişti români), cu valoarea minimă de 765 turişti în anul 2009, atunci când regimul politic naţional s-a manifestat ostil faţă de accesul acestora în ţară, introducându-se regimul de vize pentru cetăţenii români.

În perioada 1992-1994, circulaţia turistică a intrat în declin prin diminuarea numărului de turişti de circa 6 ori, fapt cauzat de diminuarea numărului de sosiri din ţările CSI din motive politice. Deşi ţara se afla într-o situaţie economică precară, liberalizarea sistemului de vize în multe dintre ţările occidentale şi nu numai, altele decât cele care au făcut parte din blocul sovietic, a stimulat dezvoltarea turismului emiţător, care asigură şi în prezent cea mai mare parte din circulaţia turistică a ţării, Figura 3.

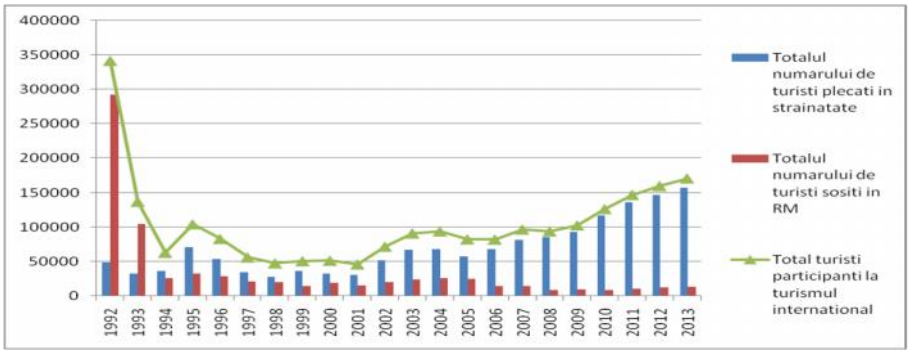

Fig. 3. Evoluţia numărului de turişti participanţi la turismul internaţional, organizat de intermediarii turistici din Republica Moldova

Sursa: Realizată de autori, în baza datelor [7].

Comportamentul turistic al consumatorului moldovean se caracterizează prin alegerea destinaţiilor, altele decât cele aflate până în 1989 în lagărul sovietic, situate la distanţe mici faţă de ţara de reşedinţă, fiind puternic turistificate, cu un turism de litoral bine dezvoltat şi prin alegerea structurilor de primire turistică din categoriile superioare (hoteluri de 3-5 stele). În ultimii ani, se observă o maturare a turistului moldovean prin alegerea destinaţiilor din bazinele noi ale ofertei turistice mondiale cu localizare îndepărtată (Emiratele Arabe, China, Sri-Lanka, Insulele Maldive etc.).

Turismul intern a înregistrat valori maxime în perioada 2001-2003 (circa 60 de mii de turişti), după care a urmat o perioadă de declin, ajungând în 2013, la fel ca turismul receptor, să deţină o cotă minoritară, de aproximativ 20% din piaţă. Fluxul turistic al rezidenţilor în interiorul ţării este susţinut de copii (~30% din numărul total de cazări ale rezidenţilor în structurile de primire turistică din RM au loc în tabere de vacanţă pentru copii), dar cu un puternic caracter sezonier, determinat de disponibilitatea de timp liber al acestei categorii de turişti. În preferinţele turiştilor rezidenţi, includem turismul balnear şi turismul rural (~15% şi, respectiv, ~20% din totalul turiştilor rezidenţi participanţi la turismul intern) [4].

Asocierea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană a adus turismului moldovenesc noi perspective. În anul 2014, numărul turiştilor care au beneficiat de serviciile intermediarilor turistici a crescut cu peste 16% faţă de anul 2013, cea mai mare creştere, evidenţiindu-se în rândul rezidenţilor participanţi la turismul intern (cu 26% faţă de 2013) [4].

Importanţa economică. În Republica Moldova, sectoarele care contribuie cel mai mult la formarea PIB-lui sunt: agricultura, industria de prelucrare a producţiei agricole, comerţul, transportul şi telecomunicaţiile, turismul ocupând un loc marginal, cu o pondere de 2,3%, în anul 2014 [6].

Potrivit Consiliului Mondial al Turismului, contribuţia directă a turismului la PIB-ul Republicii Moldova, pe fundalul reducerii numărului de turişti sosiţi, are o tendinţă de scădere, Figura 5, deşi încasările din activităţile de turism, în anul 2012, au crescut de 5 ori mai mult faţă de anul 2000 (57,000,000$ – în 2000; 294,000,000$ – în 2012), Figura 4.

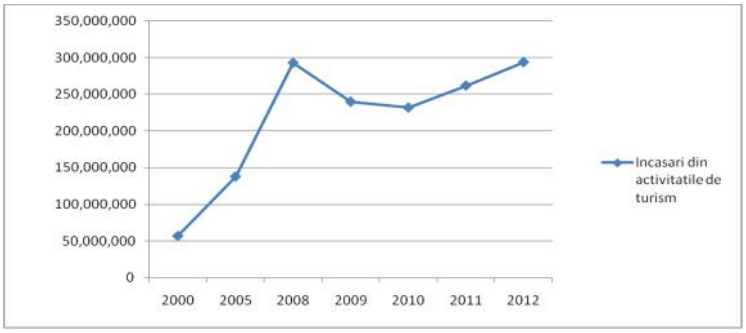

Fig. 4. Evoluţia încasărilor din turism în Republica Moldova

Sursa: Realizată de autori, în baza datelor [4].

Turismul a creat, în 2013, 8600 locuri de muncă, acestea reprezentând 2,1% din totalul populaţiei ocupate a RM. Valoarea maximă a numărului de persoane ocupate în sectorul turistic a fost atinsă în anul 1992, cu aproximativ 50 de mii de angajaţi, când a fost exploatat sectorul intermediarilor în turism (~2000 unităţi).

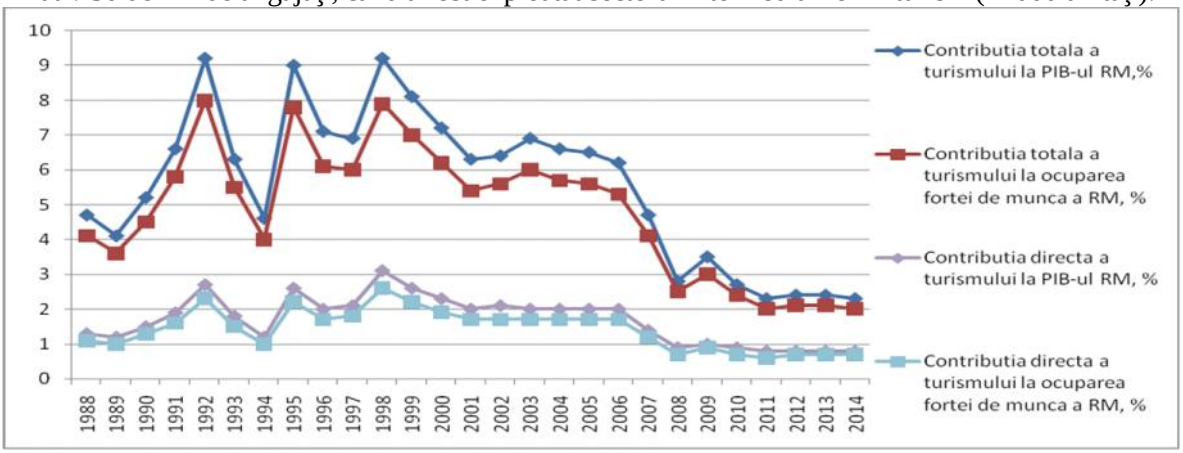

Fig. 5. Evoluţia efectelor socioeconomice principale ale turismului Republicii Moldova

Sursa: Realizată de autori, în baza datelor [3].

Concluzii. Tolerarea sectorului turistic în primii ani de la proclamarea independenţei a dus la o dezvoltare necontrolată. Odată cu crearea Autorităţii naţionale de turism, începând cu anul 2009, situaţia s-a stabilizat în materie de infrastructură turistică şi de fluxurile turistice ale rezidenţilor în străinătate. Cu toate acestea, Republica Moldova rămâne a fi o destinaţie turistică puţin atractivă.

Importanţa turismului în Republica Moldova este nesemnificativă, contribuind cu doar 2% la PIB şi cu circa 2% la ocuparea forţei de muncă.

Referinţe bibliografice

1. AREPPIM [accesat 18 martie 2015]. Disponibil: http://stats.areppim.com/mobility.htm
2. ASOCIAŢIA DE DEZVOLTARE A TURISMULUI ÎN MOLDOVA. *Analiza diagnostică a sectorului turistic din R. Moldova pentru anii 2003-2010*. Chişinău, 2011. 138 p. [accesat 18 martie 2015]. Disponibil: http://www.turism.gov.md/files/files/ADTM_Analiza%20Diagnostic%20Turism%20final%20(1).pdf
3. THE WORLD BANK. World Development Indicators [accesat 18 martie 2015]. Disponibil: http://wdi.worldbank.org/
4. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova [accesat 18 martie 2015]. Disponibil: http://www.statistica.md/
5. CRISTUREANU, C. *Strategii şi tranzacţii în turismul internaţional*. Bucureşti: Ed. C. H. Beck, 2006. 430 p. ISBN 9789736559259.
6. WORLD TRAVEL&TOURISM COUNCIL [accesat 30 aprilie 2015]. Disponibil: http://www.wttc.org/
7. Smarter Research With All Statistics In Your Hands [accesat 18 martie 2015]. Disponibil: http://knoema.com/
8. ZHIZHANOVA, Y. Tourism in the USSR in the second half of the 20th century. Experience of travelling and international tourism exchange. 2011 [accesat 15 aprilie 2015]. Disponibil: http://t2m.org/wp-content/uploads/2011/09/Zhizhanova_Yuliya_Paper.pdf

Recomandat spre publicare: 04.05.2015